

Б. О. Райнов

Кілія

КІЛІЯ – місто Одеської області, райцентр. Знаходиться на лівому березі Кілій. гирла [Дунаю](#), за 47 км від *Чорного моря*, за 29 км від залізнич. ст. Дзинілор (на лінії Одеса–Ізмаїл), за 29 км від порту Усть-Дунайськ, за 50 км від м. Ізмаїл та за 227 км від обл. центру. Навпроти – на правому березі гирла дельти – румун. м. Кілія-Веке (Стара К.). Пл. 23,19 км². Насел. 22 594 особи (2001, складає 87,7 % до 1989): українців – 42 %, росіян – 36 %, молдован – 15 %, болгар – 4 %, проживають також гаґаузи, євреї, цигани, татари. Річк. порт. За твердженням більшості дослідників, назва міста походить від турец. слова «кілі», яке вживається для означення глинистого берега (саме такими вони є в дельті Дунаю). Існує версія, що К. – варіант звучання давнього іменування тутеш. поселення Ахіллія. За легендою, саме так почав уперше його називати Александр Македонський на честь міфіч. героя Троян. війни Ахілла. Пobl. К. – о-в [Зміїний](#) (грец. Фідонісі, ін. назва – Левке), де стояв храм Ахілла (ним опікувалася грец. колонія Ольвія; його руїни розібрані у 19 ст. під час будівництва маяка). За ін. версією, назва міста походить від грец. слова «*κελλιου*» – амбар, склад. Перша літописна згадка про К. як місто з християн. храмом і портом належить до кін. 11 ст. Генуезці та венеціанці називали його Лікостою. На карті пн. берега Чорного моря, складеній 1320 італійцем Маріо Сандуло, на місці розташування сучас. К. і румун. Старої К. позначено правобережну та лівобережну Лікостоми. Генуезці не лише плавали до Лікостоми, а й першими звели в ній фортецю. Від 14 ст. місц. поселення входило до складу Волощини, 1465 завойоване господарем Молдови Стефаном III Великим, 1482 – Осман. імперією. Турки на чолі з султаном Мегмедом II намагалися захопити фортецю ще 1475 та 1476. К. була центром кадиліка, що входив до складу Аккерман. санджака, від 16 ст. – Очаків. ейялету. Звідси до Стамбула постачали хліб, м'ясо, вино тощо. Турец. мандрівник Е. Челебі (17 ст.) описував кілій. фортецю як досить міцну споруду, що мала подвійні стіни з боку Дунаю та потрійні – з суходолу, кілька башт, цитадель, в якій мешкали яничари зі своїми родинами. На гол. бастіоні були розміщені 20 гармат, підземну частину пн.-сх. Великої башти використовували як в'язницю. Час від часу на фортецю нападали козаки, зокрема 1594 – під проводом С. Наливайка, 1635 – І. Сулими, 1690 – С. Палія. 1620 на кілій. невільниц. ринку продано гребцем на галери майбут. гетьмана України Б. Хмельницького. У 2-й чв. 17 ст. турец. султан надав право молдав. господарю В. Лупулу на власну торгівлю через кілій. порт і відновлення православ. храму. Під час рос.-турец. війн 18 – поч. 19 ст. кілій. фортеця

неодноразово переходила з рук у руки. Рос. війська її захоплювали 1770 (під командуванням князя М. Рєпніна), 1790 (спочатку командував барон І. Меллер-Закомельський, після його загибелі – генерал І. Гудович) та 1806 (після осади дивізією герцога А.-Е. Рішельє). За Бухарест. мирним договором 1812, К. у складі Бессарабії відійшла до Рос. імперії. Після поразки останньої у Крим. війні 1853–56, за Париз. мирним договором 1856, у складі пд. частини Бессарабії приєднано до Молдав. князівства. Після рос.-турец. війни 1877–78, за рішенням Берлін. конгресу 1878, К. повернуто Росії. Наприкінці 19 ст. у К. функціонували міське 3-класне чол., 2-класне жін. і парафіял. чол. училища, приватна публічна б-ка; працювали 2 гончар. і 3 цегляних заводи, 3 парових і 72 вітряних млини; діяли 119 торг. місць з річним товарообігом на суму 375,8 тис. рублів. За переписом 1897, насел. складало 11 618 осіб (переважно українці). Від 25 січня 1918 до 30 червня 1940 та від 10 липня 1941 до 25 серпня 1944 – під контролем Румунії. Румун. влада знищила значну кількість євр. насел. Діяло підпілля. Від 1940 – райцентр Ізмаїл. (від 1954 – Одес.) обл. 1939 тут мешкало бл. 16,6 тис., 1959 – 20,3 тис., 1979 – 25,1 тис., 1998 – 25,7 тис., 2005 – 21,8 тис. осіб. 1944 у місті засн. [Кілійський суднобудівельно-судноремонтний завод](#). Нині працюють також ТОВ «Титан» (молочна та м'ясна продукція), винороб. завод. У К. – 4 заг.-осв. школи, школа-дитсадок, школа-інтернат, 4 дитсадки, Дунай. навч.-консультац. пункт Київ. академії водного транспорту; централіз. бібліотечна система, кінотеатр, дит. муз. школа, [Кілійський історико-краєзнавчий музей](#), Будинок дит. і юнац. творчості, рай. Будинок культури, 2 міських Будинки культури; центр. рай. лікарня, міська лікарня, стоматол. поліклініка; ДЮСШ; 2 готелі; відділ. 6-ти банків. Виходять г. [«Дунайская заря»](#) і [«Наше время»](#). Діють 7 реліг. громад. Пам'ятки архітектури: залишки фортеці (15 ст.), Свято-Микол. церква (1649), Свято-Покров. соборна церква (1836). Встановлено пам'ятники Б. Хмельницькому та воїнам, які загинули під час 2-ї світової війни. Серед видат. уродженців – фізик [Ф. Шведов](#), математик [О. Агура](#), мікробіолог [Б. Вайнберг](#), лікар-хірург [В. Демидов](#), гідролог [Н. Лобода](#), фахівець у галузі держ. упр. [Н. Драгомирецька](#), молд. письменник [Є. Буков](#), один із організаторів рад. авіації, правознавець [В. Зарзар](#). З К. пов'язані життя та діяльність поета [В. Виходцева](#) та композитора [К. Смаля](#).

Фотоілюстрації



Рекомендована література

1. O. Iliescu. Localizarea vechiului Licostomo // Studii. 1972. № 3;

2. Синенко В. И. Операция Килия-Веке. К., 1975;
3. Тодорова Е. Вичина, Килия и Ликостомо // Български средновековни градове и крепости. Варна, 1981. Т. 1;
4. Райнов Б. А. Очерк истории Килии. Измаил, 2003;
5. Свято-Николаевский храм г. Килия: Истор. очерк. О., 2004;
6. Райнов Б. А. Подвиг на Дунае (1941–1945). Измаил, 2005.

Бібліографічний опис:

Кілія / Б. О. Райнов // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2013. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-6848>. – Останнє поновлення : 1 січ. 2023.

2001-2024 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).